

(Lauri Ingman, Onko kansankirkkomme eroitettava valtiosta? *Vartija* 11/1906, 321–333.

Julkaistu uudelleen kokoelmassa *Siveysoppi ja uskonnonopetus. Katsomus-, koulutus- ja kulttuuripoliittinen kiista 1900-luvun alussa*. Toim. Tuukka Tomperi. *Filosofia.fi*, Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere 2013. <<http://filosofia.fi/siveysoppi>>

Lauri Ingman

Onko kansankirkkomme eroitettava valtiosta?

(Esitelmä Helsingin yksityisessä pappeinkokouksessa syyskuussa 1906).

I.

Kysymys kirkon eroittamisesta valtiosta on meillä yhtäkkiä joutunut päiväjärjestykseen. On kyllä ennenkin ollut kirkon vihamiehiä, joille kirkon vaikutus kansaamme on ollut vastenmielinen, ja jotka sentähden olisivat suoneet, että valtio supistaisi kirkon vaikutuksen niin ahtaisiin puitteisiin kuin mahdollista. On toiselta puolen kirkon ystäväin piirissä ollut niitä, jotka ovat elävästi tunteneet, että läheinen yhteys valtion kanssa enemmän kuin yhdessä suhteessa tekee kirkolle vaikeaksi, ehkä suorastaan mahdottomaksikin, toiminnassaan kaikin puolin toteuttaa omia periaatteitaan s. o. kristinuskoa. Mutta kirkon vihamiehet eivät viime aikoihin asti ole voineet toivoa mitään suurempaa kannatusta niin pitkälle menevälle vaatimukselle, kuin että kirkko ja valtio kokonaan eroitettaisiin, ja kirkon ystävät taas ovat arvelleet, että heidän huomaamansa ja huomauttamansa epäkohdat olisivat autettavissa yksityiskohtaisilla parannuksilla lainsäädännön alalla, ilman että tarvitsisi kokonaan hajoittaa sitä perustusta, mille kirkon suhde valtioon meillä on rakennettu.

Suurlakko ja sen aikana esitetyt aatteet saivat tälläkin alalla aikaan tärkeän käänteen. Tunnettua on, että silloin monin paikoin, enimmäkseen sosiaali-demokraatein vaikutuksesta, kansankokouksissa julistettiin kirkon ja valtion ero. Semmoisinaan tuollaiset julistukset eivät tietysti merkinneet paljoakaan, mutta suurella painolla esitetty aate jäi kytemään ihmisten mielissä. Senpätähden onkin nähty, että suurlakon jälkeen kysymystä kirkon eroittamisesta valtiosta on innokkaasti pohdittu mitä erilaisimmissa piireissä. Helppo näyttää ratkaisu olleen siellä, missä on oltu kirkolle ja kristinuskolle vihamielisellä kannalla. Näyttää siltä kuin pidettäisiin tällaisissa piireissä selviönä, että kirkon vaikutus heikkenee, jos valtio lakkaa tukemasta ja kannattamasta sitä, ja sentähden on epäilyksittä otettu ohjelmaan

vaatimus: kirkko ja valtio erilleen! Mutta näyttää siltä kuin kirkon ystäväinkin piirissä, vaikka siellä tietysti on lähdetty vallan vastakkaisista premisseistä, monasti olisi tultu samaan lopputulokseen. Niinpä on sanomalehdissä ollut luettavana kertomuksia sekä pappeinkokouksista että pappein ja maallikkojen yhdessä pitämistä kokouksista, joissa neuvottelujen tulos on ollut se, että kirkolle olisi suotavinta, että se pääsisi erilleen valtiosta.

Näin ollen näyttää siis todella aika olevan valmis tämän suuremmoisen muutoksen — etten sanoisi mullistuksen — toimeenpanoa varten. Kirkon vihamiehet ja ystävät kerrankin yksimielisesti kannattavat suurta kirkollista reformia. Kuitenkin on olemassa eräs seikka, joka herättää epäilyksiä. Niistä lukuisista lausunnoista, jotka jo ovat olleet nähtävinä tässä kysymyksessä, en hakemallakaan ole löytänyt ainoatakaan, jossa edes vähänkään perusteellisemmin olisi esitetty, mitä tuo vaatimus, kirkon ja valtion ero, todella sisältää. Toisin sanoin, en ole nähnyt selontekoa siitä, mitkä ne yhdyssiteet ovat, jotka nyt meillä kiinnittävät kirkon ja valtion toisiinsa, ja jotka siis olisivat katkaistavat. Ennenkuin se asia on täysin selvillä, ei ainakaan kirkon ystävien piirissä pitäisi voida tätä asiaa vakavasti punnitakaan, sillä semmoisenaan on huuto: »kirkko erilleen valtiosta!» paljaastaan yksi niitä tyhjänpäiväisiä lausetapoja, joiden ympäri ihmiset ryhmittyvät punnitsematta mitä ne merkitsevät. Tässä on kuitenkin siksi tärkeä ja kansallemme arvaamattoman kallis asia kyseessä, ettei kukaan kirkon ystävä saa liittyä toista tai toista tunnuslausetta kannattamaan tietämättä mitä hän sen kautta tekee.

Pyydän seuraavassa kiinnittää huomiota niihin peruskohtiin, joissa valtion ja ev.-luterilaisen kansankirkkomme läheinen yhteys nykyään meillä tulee ilmi. Aine on siksi rikas, että minun on tässä pakko supistaa esitykseni välttämättömimpään. Toivon kuitenkin, että lyhytkin esitys voi tarjota jonkinlaisen todellisen pohjan keskustelulle kirkon ja valtion eroittamisesta.

II.

Aina viime vuosisadan loppupuoleen asti oli ev.-luterilainen kirkko maassamme täydelleen valtiokirkon asemassa. Vuoden 1686:n kirkkolaki sääsi ensimmäisessä §:ssään, että valtakunnassa »pitää kaikkein itsensä tunnustaman yksin ja ainoastansa siihen kristilliseen oppiin ja uskoon, kuin on perustettu Jumalan pyhässä Sanassa, Van-

322

han ja Uuden Testamentin profeetallisissa ja apostolisissa kirjoituksissa, ja käsitetty kolmessa pääsymbolissa, apostolisessa, Nikealaisessa ja Atanasiuksen, niin myös

siinä muuttumattomassa Augsburgin tunnustuksessa, vuodesta 1530, kuin Upsalan konsiliumissa vastaanotettu ja kokonaisessa niin kutsutussa Libro Concordiae selitetty on» Joka luopui tästä uskosta, piti saman lain 2:sen §:n mukaan »laillisen tutkimuksen ja tuomion jälkeen pidettämän uskosta pois langennunna, viraltansa pois pantaman ja valtakunnasta ulos ajettaman». Jolla ei ollut valtakunnan virallinen usko, hänellä siis ei ollut oikeutta nauttia valtakunnan kansalaisen etuja, vaan hänen oli niistä luovuttava. Se asema, mikä ev.-luterilaiselle kirkolle annettiin näiden lakisäädösten kautta, turvattiin sille edelleen määräysten kautta papiston erioikeuksien 1:ssä kohdassa ja 1772 vuoden hallitusmuodon 1:ssä §:ssä. Jälkimmäisessä paikassa sanotaan: »yksimielisyys uskonnossa ja oikeassa jumalanpalveluksessa on arvollisen, sopuisan ja pysyvän hallituksen vahvin perustus: siis pitää tästälähin sekä kuningasten että kaikkein virkamiesten ja alammaisten tässä valtakunnassa ensiksikin pysyä Jumalan puhtaassa ja selvässä sanassa, niinkuin se profeettain ja apostolien kirjoissa kirjoitettu, kristillisissä uskonkappaleissa, Luteeruksen katekismuksessa, muuttamattomassa Augsburgin tunnustuksessa selitetty ja Upsalan kokouksessa sekä entisissä valtakunnan päätöksissä ja niiden selityksissä sääty on».

Periaatteellisesti toiselle perustukselle on voimassa oleva kirkkolakimme rakennettu. Se ei enää esiinny minään kaikkia maamme kansalaisia velvoittavana lakina: sen huomaa jo tämän lain päällekirjoituksesta, joka kuuluu: »Kirkkolaki *evangelis-luterilaiselle seurakunnalle* Suomen Suuriruhtinaanmaassa». Uskonnonvapauden periaate on tämän lain (6:ssa §:ssä selvästi lausuttu, siinä kun säädetään, että jos joku »haluaa uskonsa vuoksi eritä tämän seurakunnan yhteydestä, älköön seurakunta häntä siitä estäkö». K. L:n perusteluissa selvitetään, miksei kirkko saa asettaa esteitä kellekään, joka vakaumuksensa tähden pyytää erota siitä. Todellista uskonnollisuutta — niin sanotaan siinä — ei voi olla olemassa ilman vapautta, yhtä vähiin kuin vapautta sanan korkeimmassa ja syvimässä merkityksessä ilman uskontoa. Ei mikään ole siinä määrin sydämen vakaumuksen ja omantunnon asia kuin usko. Ollakseen todella olemassa vaatii tämä sydämen vapaata taipumusta, muuten se on kauhistuttava valhe. Jos siis koetetaan jonkinlaisilla ulkonaisilla keinoilla pakottaa ihmistä omaksumaan joku määrätty uskonnollinen vakaumus, niin tämä ei ole ainoastaan mitä suurimmassa määrässä risti-

323

riidassa uskonnon olemuksen kanssa, vaan sellainen yritys on suorastaan jotain epäuskonnollista. Kaikki kahleet, joita tahdotaan asettaa nyt kyseessä olevalle uskonnonvapaudelle ovat siis hyljättävät, ne kun eivät sovellu evankeliumin henkeen. Kristinuskon edistäminen epä kristillisillä keinoilla on samaa kuin rakentamista repimällä maahan.

Käytännössä olemme kuitenkin jääneet varsin kauvas siitä uskonnonvapaudesta, jota tässä lämmöllä ja vakaumuksella puolletaan. Kirkkolain säädös §:ssä 6 edellytti eriuskolaislakia, joka järjesti niiden uskonnollisia oloja, jotka erosivat kirkosta. Mutta sellaista eriuskolaislakia ei moneen aikaan saatu. Ja kun se vihdoinkin saatiin — kaksi vuosikymmentä sen jälkeen kuin uusi kirkkolaki oli hyväksytty — oli se laadittu niin suppeaan muotoon, että se soi uskonnonvapauden ainoastaan protestanttisille uskontokunnille, jotka seisovat Raamatun ja apostolisen uskontunnustuksen pohjalle.

Seuraus oli, että ainoastaan muutamien harvojen lahkojen tunnustajat pääsivät erkanemaan ev.-luterilaisesta kirkosta ja muodostamaan omia seurakuntia. Mutta suuri lukumäärä henkilöitä, joiden koko uskonnollinen ja siveellinen katsantokanta oli kerrassaan vastakkainen kuin ev.-luterilaisen kirkon, olivat edelleen pakoitettuja jäämään ulkonaisesti tähän kirkkoon, ja kirkon oli pakko kärsä heitä seurakunnan täysoikeutettuina jäseninä keskuudessaan. Tällä kannalla ovat asiat edelleenkin.

Ilmeistä on, että tässä on olemassa räikeä epäkohta. Asiain ollessa nykyisellä kannalla sorretaan sekä yksityisen ihmisen uskonnollista vapautta että myöskin evankelis-luterilaisen kirkon vapautta. Huomattava nimittäin on, että niin kauvan kuin tässä kirkossa on suuri määrä jäseniä, jotka eivät hyväksy kirkon peruspyrintöjäkään ja jotka sentähden tahtoisivat erota kirkosta, mutta eivät voi, kirkon täytyy ottaa huomioon tämä tosiasia, joka estää sitä järjestämästä elämänsä ja toimintaansa täysin omien periaatteidensa mukaisesti. Näin ollen on kirkon ystävien vilpittömästi ja tarmokkaasti tehtävä työtä, jotta jokainen, joka tahtoo, pääsisi kirkosta eroamaan, oli hänen katsantokantansa sitten minkälainen tahansa. Toisin sanoin: on lainsäädäntötietä mitä pikimmin saatava aikaan yleinen uskonnonvapaus.

Mutta huomattava on, että tämän reformin toimeenpano ei vaadi, että ne pääperusteet, joiden mukaan valtion ja Suomen ev.-luter. kirkon välit ovat järjestetyt, kokonaan muutetaan, s. o. että kirkko eroitetaan valtiosta. Yleinen uskonnonvapaus saadaan aikaan laajentamalla eriuskolaislakia ja muutamilla muilla tähän muutokseen

324

läheisesti liittyvillä lainsäädäntötoimenpiteillä. Mutta olen vakautunut siitä, että jos kysymys yleisestä uskonnonvapaudesta kytketään kysymykseen kirkon ja valtion täydellisestä eroittamisesta, niin tämä on edelliselle, ylen tärkeälle reformille suureksi vahingoksi. Huomata nimittäin tulee, että on suuri osa kansaamme, joka kyllä suostuu yleisen uskonnonvapauden myöntämiseen, mutta joka ei tahdo tietää mitään kirkon eroittamisesta valtiosta. Sitä paitsi ei kysymys kirkon eroittamisesta valtiosta ole niitä, joita ratkaistaan tuossa tuokiassa, ei ainakaan jos ratkaisu tahdotaan hyvä. Sentähden pitäisi niidenkin, jotka periaatteellisesti kannattavat kirkon eroittamista valtiosta, käytännöllisistä syistä pitää kysymys yleisestä uskonnonvapaudesta erillään siitä asiasta, jotta jälkimäinen tärkeä reformi saataisiin toimeen niin pian kuin suinkin mahdollista. Sillä varmaa on, että ellei tällä alalla pian tehdä osittaisia reformeja, olot päivä päivältä käyvät yhä vaikeammiksi kokonaisuudessaan järjestää. Ilolla onkin sentähden tervehdittävä, että kirkolliset viranomaisemme ovat ryhtyneet toimenpiteisiin eriuskolaislain laajentamista varten.

III.

Paitsi tässä edellä kosketellulla tavalla ilmenee ev.-luter. kirkon ja valtion läheinen yhteys maassamme seuraavasti.

Ensiksi on mainittava, että korkein kirkollishallitus koko maassa on Suomen esivallalla (K. L. § 14). Tosin ei esivalta suorastaan säädä lakia kirkolle, vaan on kirkolla itsellään oikeus edusmiestensä kautta kirkolliskokouksissa esitellä lakia kaikessa, mikä koskee ainoasti seurakunnan omia asioita. Mutta kirkolliskokouksessa esitettyjen lakien tutkinto ja vahvistus kuuluu keisarille ja valtiopäiville. Hallitsija ja valtiopäivät eivät siis omasta alotteestaan voi muuttaa ev.-luter. kirkon lakia, mutta kirkko ei liioin itse voi tehdä sitä, elleivät hallitsija ja valtiopäivät muutosta hyväksy. K. L:n motiiveista kyllä käy ilmi, että K. L:n laatijain ajatuksen mukaan esivallan oikeus »tutkia» kirkon esittämiä lakiehdotuksia, tarkoitti, että esivallan, ennenkuin se vahvisti niitä, tuli saada tarkastaa, olivatko ne sopusoinnussa valtion lakien ja valtion edustamien tarkoitusten kanssa, mutta ettei tarkoitus ollut, että valtion piti punnita niiden *kirkollista* soveliaisuutta. Lain nykyinen muoto antaa kuitenkin — ja käytäntö on jo tämän vahvistanut — esivallalle oikeuden »tutkia» kirkolliskokouksen esittämiä lakiehdotuksia kaikissa suhteissa ja seuraus onkin ollut, että esim. valtiopäivät ovat hylänneet kirkolliskokouksen

325

tekemiä kirkkolakimuutosehdotuksia, joista ei kukaan ole väittänytkään, että ne olisivat olleet ristiriidassa valtion lakien ja tarkoitusten kanssa.

Tässä on kieltämättä kohta, joka voi tulla kirkolle erittäin raskaaksi. Jos esim. niin kävisi, että kirkolle vihamielinen suunta hallituksessa ja valtiopäivillä pääsisi voitolle, olisi kirkon miltei mahdotonta saada aikaan parannuksia lainsäädäntönsä alalla. Mutta toiselta puolen on huomattava, että sen jälkeen kuin yleinen uskonnonvapaus on saatu aikaan, ja siis kaikki, jotka tahtovat erota ev.-luter. kirkosta, voivat tehdä sen, valtiolla ei enää ole samaa syytä punnita ev.-luter. kirkon kirkolliskokouksen esittämien kirkkolakiehdotusten asiallista soveliaisuutta, kuin tähän asti. Päin vastoin, silloin on täysin oikeutettu vaatimus, että kirkkolakimuutosehdotusten »tutkiminen» hallituksen ja valtiopäivien puolelta on supistettava siihen, että selvitetään, ovatko ne ristiriidassa valtion lakien ja tarkoitusten kanssa. Se seikka, että kirkkolainsäädäntö on riippuva esivallan tutkimisesta ja hyväksymisestä, ei siis ainakaan tällä hetkellä aiheuta vaatimusta, että kirkko on eroitettava valtiosta. Huomattava nimittäin on, että vaikka kirkko eroitettaisiinkin valtiosta, valtio joka tapauksessa tulisi pidättämään itselleen oikeuden tutkia, ett' eivät kirkon säätämät lait sodi valtion lakeja ja tarkoituksia vastaan.

Edelleen ilmenee, että Suomen esivalta samalla on ev.-luter. kirkon korkein hallitus, siinä, että hallitsijalla on nimittämisoikeus — joskin hyvin rajoitettu — useihin kirkollisiin virkoihin; että lukuisissa kirkollisissa asioissa voidaan vedota kirkon lähimmän hallituksen s. o. tuomiokapitulin päätöksestä senaattiin; että lukuisat seurakuntia koskevat asiat lopullisesti ratkaistaan senaatissa; että kirkonkokousten

visseissä asioissa tekemät päätökset tarvitsevat, tullakseen lainvoimaisiksi, senaatin vahvistuksen j. n. e. Mitä näihin seikkoihin tulee, on myönnettävä, että monessa yksityiskohdassa on kirkon kannalta katsoen paljonkin toivomisen varaa, mutta kun en ole huomannut, että kirkon ja valtion eroa olisi puollettu sillä, että tässä viimeksi luettelemani seikat tekisivät kirkon aseman sietämättömäksi) voin tällä kertaa sivuuttaa ne.

Siteenä, joka yhdistää kirkon ja valtion toisiinsa, on toiseksi mainittava, että valtio kirkon kautta toimituttaa avioliitonsolmimiset ja että papiston pitämät kirkonkirjat samalla ovat valtion tunnustama ja käyttämä siviilirekisteri.

Mitä edelliseen seikkaan tulee, niin on tunnettua ja myönnettävää, että avioliiton solmiminen kirkollisten viranomaisten kautta

326

asettaa nämä perin vaikeaan asemaan sellaisissa tapauksissa, missä valtio sallii avioliiton solmimisen, mutta kirkon, jos se tahtoo olla uskollinen periaatteilleen, on pakko kieltää suostumuksensa siihen. Moni uskollinen pappi onkin joutunut kovaan omantunnon hätään, kun hänen on ollut Jumalan nimessä yhdistäminen toisiinsa henkilöitä, joita Jumala, hänen vakaumuksensa mukaan, ei sallisi toisiinsa yhdistää. Samoin on myönnettävä, että henkilöistä, jotka eivät hyväksy kristillisen kirkon maailmankäsitystä, täytyy tuntua kerrassaan vastenmieliseltä solmia avioliittonsa tämän kirkon menojen mukaan. Onhan viime aikoina nähtykin, että lain määräyksiä tässä kohden on ruvettu kiertämään tavalla, joka niin kirkon kuin yhteiskunnankin kannalta herättää mitä vakavimpia epäilyksiä. Tässä on siis todellinen epäkohta olemassa. Tunnettua on, että kysymys tämän epäkohdan korjaamisesta jo on ollut vireillä kirkolliskokouksissa. Valittaa vain täytyy, että parannusyrityksiä tällä alalla kirkolliselta taholta on vastustettukin. Ehdottomasti on tässä reformi tarpeen. Mutta huomattava on, että vaikeus tässäkin suhteessa melkoisesti vähenee, kun saadaan yleinen uskonnonvapaus ja sen luonnollisena seurauksena siviiliavioliitto ainakin niitä varten, jotka kuuluvat sellaisiin uskontokuntiin, jotka eivät vaadi, että niiden jäsenet antavat uskonnollisella tavalla pyhittää avioliittoansa. Tässäkin kohden kipeästi kaivattu parannus tulisi näin ollen vain viivytetyksi, jos se yhdistettäisiin kysymykseen kirkon täydellisestä eroittamisesta valtiosta.

Mitä taasen kirkolliseen kirjanpitoon tulee, niin olisi seurakuntien kirkkoherrat senkin jälkeen, kuin kirkko olisi erotettu valtiosta, velvolliset *kirkollista* tarkoitusta varten pitämään luetteloja seurakuntiansa jäsenistä, syntyneistä, kastetuista, konfirmeeratuista, kirkollisesti vihityistä j. n. e. niinkuin tähänkin asti. Kuitenkin on selvää, että kirkkoherroin kansliatyö melkoisesti vähenisi, kun ei kirkonkirjoilla enää olisi siviilirekisterin merkitystä. Mutta ilmeistä on, että kysymys siviilikirjanpidon aikaansaamisesta ei mitenkään riipu kirkon eroittamisesta valtiosta. Saksassa esim. ei ole mitään sellaista kirkollista kirjanpitoa kuin meillä, ja kuitenkin ovat siellä yleensä kirkko ja valtio hyvin läheisesti yhdistyneet — paljon läheisemmin kuin meillä. Kysymys siviilirekisterin aikaansaamisesta on siis mielestäni sekin kysymys, joka on pidettävä erillään kysymyksestä kirkon ja valtion erosta. Ja sitä kysymystä

ratkaistaessa otettakoon sekin huomioon, mitä uusien rekisteriviranomaisten asettaminen tulee maksamaan köyhälle kansallemme.

Yhdyssteenä kirkon ja välillä on kolmanneksi mainittava, että valtio ylläpitää ja suojaa kirkon, lakiin perustuvaa, sisällistä ja ulkonaista järjestystä. Papiston erioikeuksien 27 kohdassa sanotaan, että kaikki mitä nämä erioikeudet sisältävät on pidettävä lakina, jonka mukaan kaikissa tilaisuuksissa on tuomittava ja täytäntöön pantava, ja Hallitusmuodon 1 §:ssä säädetään, että kirkon oikeus on vahvistettava. Tästä johtuu se, että Suomen ev.-luter. kirkon laki samalla on valtiota velvoittava laki, että sen säädöksillä on valtiomahdin säätämän lain luonne ja voima, että valtiolta rankaisee rikoksia ev.-luter. kirkon lakia vastaan samoin kuin rikoksia yleistä lakia vastaan ja että valtio vallallaan takaa ja valvoo lain ja järjestyksen ylläpitämistä kirkossa tämän lain mukaan.

On kyllä lausuttu ja voidaankin lausua epäilyksiä siitä, onko täysin kristinuskon periaatteiden mukaista, että kristillinen seurakunta järjestyksen ylläpitämiseksi turvautuu niihin keinoihin, jotka valtiolta käyttää lain ja oikeuden turvaamiseksi, s. o. viime kädessä ulkonaiseen pakottamiseen. Tällaisista epäilyksistä johtuu m. m. sekin, että moni tunnollinen pappi ei esim. kirkkokuriasioissa tahdo käyttää maallisten viranomaisten apua, vaikka olisikin siihen oikeutettu. Mutta kun tämä periaatteellinen kysymys ei vielä ole läheskään selvitetty, ja kun en ole huomannut että tähänastisessa keskustelussa meillä kirkon eroa valtiosta olisi perusteltu sillä, että olisi epäoikeutettua että valtio tukee ja ylläpitää kirkon lakiin perustuvaa järjestystä, saanen tässä jättää tämän laajaperäisen kysymyksen sikseen.

Kirkon ja valtion läheinen yhteys ilmenee neljänneksi siinä, että valtio takaa kirkolle sen nauttimat taloudelliset edut sekä suoranaisesti rahallisesti kannattaa kirkon toimintaa. Lukuisia erityiskohtaisia määräyksiä tässä suhteessa löytyy papiston erioikeuksissa. Niistä johtuu että esim. papiston palkkaus ja papiston virkatalojen hoitoa koskevat tarkemmat määräykset ovat annetut säätylakien kautta, ja että seurakunnat saadakse suoritetuiksi maksettaviksi päätetyt kirkolliset verot voivat turvautua maallisten viranomaisten apuun.

Ei ole epäilystä siitä, että kirkkomme taloudelliset olot nykyään monessakin suhteessa kaipaavat korjausta. Mainitakseni muutamia esimerkkejä, niin kuuluvat kysymykset sellaiset kuin ylen suurten pappispuustellien hoidosta ja käyttämisestä, pappispalkkojen tasoittamisesta, eläkelaitoksen perustamisesta täysinpalvelleita pappismiehiä varten y. m. niihin, joita ei voida eikä pidä koettaakaan syr-

328

jäyttää. Tärkeätä on, että kirkko ei taloudellisellakaan alalla anna aihetta oikeutettuun tyytymättömyyteen. Mutta nähdäkseni nämäkin kysymykset ovat sitä luonnetta, että ne voidaan ratkaista hyvään suuntaan, ilman että ensinkään kosketaan niihin pääperusteisiin, joiden mukaan kirkon ja valtion keskinäiset välit tässä kohdassa ovat järjestetyt. En ole liioin nähnyt mitään suunnitelmaa, miten kirkon olisi hankittava se taloudellinen pohja, joka on välttämätön sen toiminnalle, jos nyt yhdellä iskulla kokonaan särettäisiin se vuosisatoja vanha järjestelmä, jonka mukaan rahalliset varat

kirkon toimintaa varten ovat hankitut. Kirkolla on ainakin syytä vaatia, että on olemassa selvä ja taattu uusi suunnitelma tässä kohden, ennenkuin ruvetaan kirkon taloudellisen elämän nykyisiä pääperusteita purkamaan. Muistettakoon että tässä ei ole kysymys vain siitä verrattain vähäisestä suoranaisestä avustuksesta, jonka valtio suorittaa kirkolle — sen voisi valtio, niinkuin esim. Hollannissa on asian laita, kyllä suorittaa senkin jälkeen kuin kirkko olisi eroitettu valtiosta, samoin kuin valtio kannattaa muitakin sen piirissä löytyviä hyödyllisiä laitoksia — vaan tässä on kysymys koko siitä, valtiollisen lainsäädännön kautta järjestetystä kirkollistaloudellisesta järjestelmästä, joka nyt on voimassa. Tietysti ne, jotka kirkon toiminnan vastustajina ajavat kirkon ja valtion eroa, mieluummin näkisivät että kirkko joutuisi niin suureen taloudelliseen ahdinkoon kuin mahdollista; kysymys, miten kirkon talous olisi järjestettävä eron jälkeen, ei siis heitä huolestuta. Mutta kirkko on oikeutettu vaatimaan, että ne kirkon ystävät, jotka pitävät kirkon ja valtion eroa kirkolle hyödyllisenä, tässä kohdin tuovat esiin selvän ohjelman. Ennenkuin se on tapahtunut, on puhe kirkon ja valtion erottamisesta heidän puoleltaan lievästi sanoen ajattelematonta.

Siteenä joka yhdistää kirkon ja valtion toisiinsa on viidenneksi mainittava, että valtio yliopiston teologisessa tiedekunnassa valmistaa pappeja ev.-luterilaisolle kirkolle. Että tämä on kirkolle mitä suurin etu pitäisi jokaiselle asiaa tuntevalle olla ilman muuta selvää. Kirkko saa täten palvelukseensa varsin perusteellisen akatemisen kasvatuksen saaneita henkilöitä, eikä kirkolla, katsoen siihen läheiseen vuorovaikutukseenkin, joka on ollut olemassa yliopiston teologisen tiedekunnan ja kirkon välillä, tähän asti ainakaan ole ollut syytä valittaa, ettei se teologinen kasvatus, minkä tulevat papit yliopistossa saavat, olisi sopusoinnussa ev.-luter. kirkon periaatteiden kanssa. Vakaumukseni on, että olisi miltei korvaamaton vahinko kirkolle, jos valtio lakkaisi korkeimmassa tieteellisessä oppi-

329

laitoksessaan antamasta opetusta sen tuleville palvelijoille. Kun tämä kuitenkin olisi seuraus kirkon ja valtion eroittamisesta, on tässäkin olemassa syy, joka mitä voimakkaimmin, tällä hetkellä ainakin, puhuu eroa vastaan.

Kuudenneksi on vihdoinkin mainittava se side, joka lujemmin kuin mikään muu vielä yhdistää toisiinsa kirkon ja valtion: valtion ylemmissä niinkuin alemmissakin koulussa opetetaan kristinuskoa ev.-luter. kirkon tunnustuksen mukaan. Tämän yhdyssiteen poistamista tarkoittaakin ensi kädessä kirkon vihollisten ajamana kysymys kirkon ja valtion erosta. Sen he ovat kylläkin selvästi lausuneet ilmi. Mutta minun täytyy suoraan sanoa ihmetellen nähneeni, ettei tätä asiaa näy suurestikaan otetun huomioon, kun kysymys kirkon ja valtion erosta on ollut puheenalaisena kirkon ystävien piirissä. Kuitenkin on ilmeistä, että jos kirkko ja valtio eroitetaan, valtio ei enää eron perästä ylläpidä kristinuskon opetusta ev. luter. kirkon tunnustuksen mukaan kouluissansa.

Ilmeistä on, että tässä on edessämme kysymys, jolla on mitä suurin merkitys kansamme tulevaisuudelle. Tiedän kyllä, että koulujemme nykyistä uskonnonopetusta vastaan on tehty ja voidaankin tehdä eräitä muistutuksia. Myönnän että erittäinkin

uskonnon opetuksen järjestäminen *kansakouluissa* tuottaa yksityistapauksissa suuriakin vaikeuksia. Mutta sokea on siltäkin se kirkon ystävä, joka ei huomaa, millainen etu kansamme lapsille on, että he kouluissa saavat tutustua evankeliumin perustotuksiin. Kun sentähden on kirkon ystäviä, jotka pitävät kirkon ja valtion eroittamista nykyhetkellä suotavana, niin pyydän heitä kaikkein ensiksi esittämään, miten he ovat ajatelleet että eron kautta menetetty koulujen uskonnonopetus olisi korvattava, sekä missä heillä on tarpeelliset henkilölliset ja rahalliset varat uuden, ainakin yhtä hyvän uskonnonopetuksen järjestämistä varten kaikille ev. luter. kirkkoon kuuluville lapsille. Tahdon suoraan sanoa, että pidän sitä suuresti kevytmielisenä tekona, jos kirkon ystävät käyvät puoltamaan kirkon ja valtion eroittamista, ennenkuin on olemassa mitään suunnitelmaakaan, saatikka sitten tarpeellisia henkilöitä ja varoja, tämän asian järjestämistä varten. Eihän toki tarkoitus liene, että ev. luter. kirkon lasten tulee saada elää ja kasvaa täysin pakanallisessa tietämättömyydessä uskonnon asioista, kunnes tulevat rippikouluikänsä. Olen sitä mieltä, että kaikki ne edut, jotka mahdollisesti voidaan hankkia kirkolle eroittamalla se valtiosta, ovat kerrassaan mitättömiä verrattuina sii-

330

hen vahinkoon, jonka kansamme lapset joutuvat kärsimään, jos heiltä riistetään koulujen antama uskonnonopetus ilman että on mitään panna sijalle.

IV.

Voin tähän lopettaa esitykseni niistä kiinnepohdista, jotka meillä liittyvät toisiinsa valtion ja ev.-luter. kirkon. Edellä oleva selvittely ei pyydä olla täydellinen. Kuitenkin käynee siitä ilmi, että kysymys kirkon ja valtion eroittamisesta sietää tulla vakavasti harkituksi kirkon ja isänmaan ystävien puolelta, ennenkuin ryhdytään toimiin sen toteuttamiseksi.

Edellisestä lienee selvää, etten kirkon enempää kuin isänmaan edun kannalta tällä hetkellä voi puoltaa kirkon eroittamista valtiosta. On kyllä, niinkuin olen huomauttanut, olemassa eräitä tuntuviakin epäkohtia, jotka johtuvat kirkkomme nykyisestä suhteesta valtioon. Mutta nämä epäkohdat ovat sitä laatua, että ne ovat korjattavissa lainsäädännön kautta, ilman että kosketaan niihin pääperusteisiin, joiden mukaan kirkon ja valtion keskinäiset välit ovat järjestetyt. Vieläpä vakaumukseni mukaan asian laita on sellainen, että nämä epäkohdat pikemmin ja varmemmin saadaan korjatuiksi, jos niihin käydään käsiksi kuhunkin erikseen, kuin jos niiden korjaaminen yhdistetään vaikeasti ratkaistavaan ja monipuolista valmistusta kaipaavaan kysymykseen kirkon täydellisestä eroittamisesta valtiosta. Ja lopuksi on vakaumukseni se, että tällaiset osittaiset selvittelyt kirkon ja valtion välisissä asioissa, suuresti helpottavat lopullisen eron toimeenpanoa, jos se tulee välttämättömäksi.

Niin — jos se tulee välttämättömäksi. En tahdo salata, että pidän mahdollisena, että kirkon ja valtion ero — ehkäpä piankin — kirkon kannalta katsoen todella tulee välttämättömäksi. Ev. luter. kansankirkkomme ja valtion keskinäiset välit ovat meillä nykyään rakennetut sille aitoprotestanttiselle katsantokannalle, että valtio samoin kuin kirkkokin ovat jumalallisia laitoksia, jotka kukin omalla alallaan ja tavallaan, mutta samalla toisiaan tukien ja kannattaen, tekevät työtä jumalallisen maailmasuunnitelman toteuttamiseksi. Niin kauvan kuin valtion toimintaa ainakin pääasiallisesti johtaa sama maailmankäsitys kuin kirkonkin, ei kirkon ja valtion läheinen yhteys tuota voittamattomia vaikeuksia, päin vastoin, se on silloin varsina luonnollinen. Mutta voi tapahtua, että kristillisyyden kadottaa valtansa mielten yli — näkyyhän se jo kadottaneen sen laajoissa

331

piireissä — ja silloin voi valtio asettaa toiminnalleen ihanteita, jotka ovat kerrassaan vastakkaisia kirkon julistamille ihanteille. Voipa tapahtua sekin, että valtio koettaa käyttää valtaansa kirkon asioissa pakottaakseen kirkkoa luopumaan omista varsinaisista ihanteistaan ja taipumaan palvelemaan valtion vastakkaisia ihanteita. Ehkä tulee tällainen aika pian meillä, pikemmin kuin voimme arvatakaan. Tuleeko se, ja koska se tulee, riippuu kokonaan siitä vallasta, mikä kristillisyydellä on kansassamme. Samalla kuin kirkon päätehtävä on, positiivisen työn kautta koettaa syventää, vahvistaa, puhdistaa ja elvyttää tätä kristillisyyden vaikutusta, tulee kirkon vakavasti varustautua sen varalle, että tulee aika, jolloin sen on pakko katkaista ne siteet, jotka yhdistävät sen valtioon. Mutta tämä ei tapahdu sillä, että ennen aikaan päättömästi huudetaan: kirkko ja valtio erilleen toisistaan! Se tapahtuu vain siten, että kirkon ystävät yksimielisesti käyvät suunnittelemaan ja valmistelemaan kirkolle toimintamuotoja, jotka tekevät sille mahdolliseksi valtiosta erilläänkin tekemään tarmokasta työtä Suomen kansan saattamiseksi Herran kansaksi.

Mitä tässä edellä olen esittänyt pyydän koota seuraaviin ponsiin:

I.

Nykyään lähinnä tarpeelliset lainsäädäntötoimenpiteet, joiden kautta

- a) eriuskolaislaki laajennetaan siten, että jokainen, joka uskonsa vuoksi haluaa erota ev.-luterilaisesta kirkosta, esteettömästi voi sen tehdä;
- b) avioliittolainsäädännön alalla saadaan aikaan sellainen uudistus, että ne, jotka eivät tahdo solmia avioliittoansa kirkollisten viranomaisten edessä, voivat tehdä sen yksinomaan siviiliviranomaisen edessä, mikäli ei se uskontokunta, johon he kuuluvat, pane sille esteitä;
- c) kirkollistaloudellisella alalla saadaan aikaan pappispalkkojen suurempi tasoittaminen, ylen suurten pappisvirkatalojen parempi käyttäminen sekä eläkelaitoksen perustaminen täysinpalvelleita pappeja varten;

ovat pikimmin ja parhaiten toteutettavissa kukin erikseen, eivätkä siis ole kytkettävät yhteen laajaperäisen ja erittäin vaikeasti ratkaistun kysymyksen kanssa ev.-luterilaisen kirkon täydellisestä erottamisesta valtiosta.

332

II.

Ev.-luterilaisen kansankirkkomme erottaminen valtiosta tuottaisi tällä hetkellä, toimeenpantuna kansallemme korvaamattoman vahingon, koska ei ole olemassa valmistuksiakaan suunnitelmaa varten, miten

a) oppi- ja kansakoulujen eron kautta menetetty uskonnonopetus kirkon puolelta olisi korvattava;

b) pappeja olisi valmistettava ev. luterilaiselle kirkolle, kun valtio lakkaisi valmistamasta niitä yliopistossa;

c) miten kirkon toimintaa varten tarpeellinen taloudellinen pohja olisi hankittava.

333